

“YASHIL IQTISODIYOT” VA “YASHIL O‘SISH” TAMOYILLARI

Usmonov Murodbek Dusmurot o‘g‘li,
SamISI “Raqamli iqtisodiyot” kafedrası assistant-stajyori
Qahramonov Uchqun To‘lqin o‘g‘li,
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi
uchqunqahramonov085@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14495317>

ARTICLE INFO

Received: 12th December 2024
Accepted: 14th December 2024
Published: 15th December 2024

KEYWORDS

Feminizm, postmodernizm, atrof-muhit harakati, tinchlik harakati, Yashil siyosat, yashil anarxizm, globallashuv.

ABSTRACT

Mazkur maqolada yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayoni, bu yo‘ldagi global va milliy sa‘y-harakatlar, shuningdek, O‘zbekistonning ushbu sohadagi muvaffaqiyatlari va istiqboldagi hamkorliklari yoritilgan. Maqola iqlim o‘zgarishlari va barqaror rivojlanishning o‘zaro bog‘liqligini, yashil iqtisodiyotning iqtisodiy va ekologik ahamiyatini tahlil qiladi. Yashil iqtisodiyotning konsepti ekologik barqarorlikni, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishni birlashtirgan holda, tabiatni inobatga olgan holda iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirishga qaratilgan.

Bir vaqtlar oddiy tabiat hodisasi sifatida qaralgan iqlim o‘zgarishlari bugun jahonda global tahdid tusiga kirdi. Hatto, dunyo hamjamiyati mazkur xavfni insoniyat oldida turgan eng jiddiy muammolardan biri, deya tan olmoqda. Unga qarshi o‘z vaqtida chora ko‘rmagan davlatlar esa iqlim o‘zgarishlari yuzaga keltiradigan jiddiy oqibatlarga qarshi katta mablag‘larni mobilizatsiya qilishlariga to‘g‘ri keladi.

Bu masala allaqachon, nafaqat muayyan mamlakatlar, balki jahon iqtisodiyotiga sezilarli ta‘sir ko‘rsata boshladi. Ma‘lumotlarga ko‘ra, asrimizning oxiriga borib iqlim o‘zgarishlari oqibatida dunyo yalpi ichki mahsuloti 20 foiz iqtisodiy zarar ko‘rishi mumkin. Jarayon bilan bog‘liq salbiy ta‘sirlarga, ayniqsa, Markaziy Osiyo mintaqasi o‘ta moyilligi bilan ajralib turadi. Shu bois, global tahdidga qarshi Markaziy Osiyo davlatlarining o‘zaro hamkorlikda kompleks yechimlarni topishi nihoyatda muhimdir.

Yashil iqtisodiyot har qanday iqtisod nazariyasi sifatida aniq ta‘riflanadi, unga ko‘ra iqtisodiyot o‘zi yashaydigan ekotizimning tarkibiy qismi hisoblanadi. Mavzuga yaxlit yondashuv tipik bo‘lib, iqtisodiy g‘oyalar ma‘lum bir nazariyotchiga qarab har qanday boshqa mavzular bilan aralashib ketadi. Feminizm, postmodernizm, atrof-muhit harakati, tinchlik harakati, Yashil siyosat, yashil anarxizm va globallashuvga qarshi harakat tarafdorlari bu atamani asosiy iqtisodiyotdan tashqarida bo‘lgan juda boshqacha g‘oyalarni tasvirlash uchun ishlatishgan.

Ushbu atamaning qo‘llanishi rasmiy ravishda tashkil etilgan va bosh harflar bilan yozilgan *Yashil* atamani noyob va ajralib turuvchi belgi sifatida da‘vo qiladigan Yashil partiyalarning siyosiy farqi bilan yanada aniqlashtiriladi. Shunday qilib, odatda yashil iqtisodiyotga o‘tishni, biomimikriyani va bioxilma-xillikni to‘liqroq hisobga olishni targ‘ib qiluvchi „yashil iqtisodchilar“ning bo‘sh maktabiga murojaat qilish ma‘qul.

Ba‘zi iqtisodchilar yashil iqtisodiyotni ko‘proq tashkil etilgan maktablarning filiali yoki kichik sohasi sifatida ko‘rishadi. Masalan, an‘anaviy er tabiiy kapitalga umumlashtirilgan va mehnat

va jismoniy kapital bilan ba'zi umumiy xususiyatlarga ega bo'lgan klassik iqtisod sifatida qaraladi (chunki daryolar kabi tabiiy kapital aktivlari to'g'ridan-to'g'ri kanallar kabi inson tomonidan yaratilgan aktivlar o'rnini bosadi). Yoki u marksistik iqtisod sifatida qaraladi, tabiat Lumpenproletariatning bir shakli, insoniyat iqtisodiyotiga ortiqcha qiymat beradigan noinsoniy ishchilarning ekspluatatsiya qilinadigan bazasi yoki neoklassik iqtisodning bir tarmog'i bo'lib, unda rivojlanish uchun hayot narxi va boshqalar. Rivojlangan davlatlar kuchlar muvozanatini aks ettiruvchi nisbatda barqaror saqlanadi va insoniy bo'lmagan hayot juda past.

UNEP (va Buyuk Britaniya kabi milliy hukumatlar) tomonidan tabiiy kapital g'oyalari va „yashil iqtisodiyot“ shiori ostida to'liq xarajatlarni hisobga olish g'oyalariga tobora ortib borayotgan majburiyat maktablar o'rtasidagi farqlarni yo'q qilishi va ularning barchasini „yashil iqtisodiyot“ ning o'zgarishlari sifatida qayta belgilashi mumkin. 2010 yildan boshlab Bretton-Vuds institutlari (xususan, Jahon banki ^[6] va Xalqaro valyuta jamg'armasi (o'zining „Yashil jamg'arma“ tashabbusi orqali) global pul-kredit siyosati uchun mas'ul bo'lgan) biologik xilma-xillikni baholash va yanada rasmiy va universal biologik xilma-xillikka o'tish niyatini bildirishdi. moliya . Bularni emissiya va chiqindilarni kam bo'lmagan, ammo tubdan nolga tenglashtirishni hisobga olgan holda, Nolinchi Emissiyalar bo'yicha tadqiqot va tashabbuslar ilgari suriladi. UNEP 2011 Yashil iqtisodiyot hisobotida aytilishicha, „mavjud tadqiqotlarga asoslanib, global iqtisodiyotni yashillashtirish uchun yillik moliyalashtirish talabi 1,05 dan 2,59 trillion AQSh dollari oralig'ida bo'lishi taxmin qilingan. Ushbu talabni istiqbolda joylashtirish uchun bu global yalpi kapital shakllanishi bilan o'lchanadigan yiliga jami global investitsiyalarning o'ndan bir qismini tashkil qiladi.“

COP26da Yevropa investitsiya banki ko'p tomonlama rivojlanish banklari bilan kelishilgan va Parij kelishuviga mos keladigan adolatli o'tishning umumiy tamoyillari to'plamini e'lon qildi. Printsipalar moliyalashtirishni sof nol uglerodli iqtisodga o'tishga yo'naltirishni nazarda tutadi, shu bilan birga ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirlarni, shuningdek, siyosatni jalb qilish va inklyuzivlik va gender tengligi bo'yicha rejalar bilan birga uzoq muddatli iqtisodiy o'zgarishlarni amalga oshirishga qaratilgan.

Bugungi kunda mamlakatimizda ham yashil iqtisodiyotga o'tish, barqaror rivojlanish asosi sifatida alohida e'tibor qaratilmoqda. An'anaviy rivojlanish modelining beqarorligi iqtisodiyotni transformatsiya qilishning yangi rivojlanish kontseptsiyasini izlab topishga yo'l ochmoqda. Iqtisodiy o'sishning an'anaviy modelidan „yashil iqtisodiyot“ga o'tish nafaqat alohida milliy iqtisodiyotni, balki butun sayyora barqarorligini belgilaydigan global tendensiyadir. Hozirda „yashil o'sish“ ko'plab davlatlarning maqsadi, global ekologik muammolarni hal qilishning muhim vositasi hisoblanadi.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti tavsiyasiga ko'ra, davlatlar o'z yalpi ichki mahsulotining hech bo'lmaganda 1 foizini „yashil iqtisodiyot“ni rivojlantirishga yo'naltirishi lozim. Bu ko'rsatkich AQSH, Shvetsiya, Italiya va boshqa iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda 1 foizdan oshmagan bir paytda, Koreyada 3 foizni tashkil etmoqda.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan 2019-yilda O'zbekiston MDH davlatlari orasida birinchi bo'lib Global yashil o'sish institutiga a'zo bo'ldi. Yurtimiz Parij bitimi doirasida 2030-yilga qadar parnik gazlarni atmosferaga chiqarishni 10 foizga qisqartirish bo'yicha o'z zimmasiga olgan majburiyatlarni muntazam bajarib kelmoqda.

Bu borada O'zbekistonning Koreya bilan hamkorligi „yashil“ iqtisodiyotni ta'minlash uchun xalqaro hamkorlikni takomillashtirish, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi sheriklik munosabatlari orqali innovatsion „yashil“ investitsiyalarni rag'batlantirish, iqtisodiyotga ekologik toza texnologiyalarni to'liq joriy etish kabi maqsadlarga qaratilgan. Hozirda Koreya bilan tuzilgan „yangi kurs“ loyihasining asosiy elementi bo'lgan raqamli va „yashil“ sohalarda hamkorlikni kengaytirish bo'yicha o'zaro anglashuv memorandumini asosida keng qamrovli ishlar olib borilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, iqlim o'zgarishlari bugungi kunda global miqyosda jiddiy tahdid sifatida e'tirof etilmoqda, va uning ta'sirlari nafaqat atrof-muhitga, balki iqtisodiyotga ham sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, Markaziy Osiyo kabi mintaqalarda iqlim o'zgarishlari bilan bog'liq salbiy oqibatlar kuchayishi mumkin, shuning uchun davlatlar o'rtasida o'zaro hamkorlik va kompleks yechimlar topish zarurati tobora ortib bormoqda. Yashil iqtisodiyotga o'tish bu jarayonda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish va barqaror rivojlanishni ta'minlashga yordam beradi.

Yashil iqtisodiyot nafaqat an'anaviy iqtisodiy modelning evolyutsiyasi, balki ekologik muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan yangi yo'nalishdir. Ushbu jarayon global miqyosda mamlakatlarning iqtisodiyotini yashillashtirish va tabiatga zarar etkazmasdan o'sishni ta'minlashga qaratilgan. Birlashgan Millatlar Tashkiloti tavsiyasiga ko'ra, davlatlar o'z yalpi ichki mahsulotining 1 foizini yashil iqtisodiyotga yo'naltirishi lozim, bu esa global barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekistonning bu yo'ldagi yutuqlari, jumladan, Global yashil o'sish institutiga a'zo bo'lishi va Parij bitimi doirasida parnik gazlarining chiqarilishini qisqartirishga bo'lgan majburiyatlarini bajarishi, mamlakatning iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashdagi jiddiy pozitsiyasini ko'rsatadi. Koreya bilan tuzilgan hamkorlik va "yashil" investitsiyalarni rag'batlantirishga qaratilgan loyihalar ushbu maqsadlarga erishishda muhim o'rin tutmoqda.

Shunday qilib, yashil iqtisodiyotga o'tish faqat iqtisodiy o'sishning yangi modeli sifatida emas, balki butun dunyo uchun ekologik barqarorlikni ta'minlashda zarur qadamlardan biri sifatida ko'rilmogda. O'zbekistonning bu boradagi faoliyatlari global miqyosda iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashga qo'shgan salmoqli hissasini tashkil etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNEP, 2011, *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*, www.unep.org/greeneconomy
2. „World Bank to lead economic push on nature protection“. BBC News. Qaraldi: 2016-yil 11-may.
3. Bank, European Investment. *EIB Group Sustainability Report 2021 (EN)*. European Investment Bank, 2022-07-06. ISBN 978-92-861-5237-5.
4. „ENER - Item“. ec.europa.eu. Qaraldi: 2022-yil 27-iyul.
5. <https://yuz.uz/uz/news/ananaviy-iqtisodiyotdan-yashil-osish-sari>